

OPONENTSKÝ POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI MARKA PROCHÁZKY

SEBEPOŠKOZOVÁNÍ V ADOLESCENCI

červenec 2008

Autor zvolil závažné, praktické téma, o kterém se u nás publikuje převážně na poli psychiatrie a vývojové psychopatologie. Téma zasazuje do široce pojatého vývojového období adolescence, přičemž ve výzkumném šetření se zabývá úzkou věkovou skupinou donedávna označovanou za období puberty.

Cíl práce je formulován za pomoci jejího obsahu, nikoli za pomoci účelu, takže ve stanovených cílech autor popisuje spíše metodický postup zpracování tématu. Lépe formulovaný cíl nacházíme u výzkumného šetření – zmapovat jev na dvou základních školách. A konečně účelem práce, který autor formuluje jako „vedlejší cíle“, je vznik preventivní přednášky pro žáky na ZŠ a SŠ a vznik metodiky práce se sebepoškozujícím klientem v NZDM. Bohužel však v práci nenacházíme, jakým způsobem plánuje autor výsledky svého šetření pro tyto cíle využít.

Úvodní kapitoly věnované tématu – sebepoškozování zasazené do kontextu vývojových specifík adolescence – jsou doplněny dotazníkovým šetřením, které autor provedl na druhém stupni dvou základních škol v Otrokovicích.

Po formální stránce text místy působí jako mozaika citovaných úryvků s chabou jazykovou provázaností. (Např. přímá citace z Vágnerové na str. 14 nenavazuje přímo na předchozí text, je jako příložená.) Nicméně autor se snaží formulace a pojetí různých odborníků dát do vzájemného vztahu a vypořádat se s jejich dílčími rozdíly či nedostatky. Některé údaje komentuje ze své vlastní perspektivy získané ze zkušenosti práce v nízkoprahovém zařízení pro mládež.

Z obsahového hlediska text prochází sice ve velmi stručném – ale pro přípravu k výzkumnému šetření domnívám se že uspokojivém – rozsahu stanovené téma. Opakovaně však narážíme na nedostatečné, nedotažené, někdy až banálně vyznívající formulace. Např. v kapitole o sociálních změnách ve střední adolescenci autor uvádí, že „adolescenti se snaží odlišovat od svého okolí“. To je jenom část skutečnosti; současně totiž platí, že se naopak snaží co nejméně odlišovat od své vrstevnické referenční skupiny a jejího stylu. Podobně neúplné až zavádějící sdělení nacházíme v anotaci: „ohrožení jsou především adolescenti, kteří (...) teprve získávají zkušenosti, jak se vypořádat se zátěžovými situacemi“. Také nestačí napsat: „průzkum prokázal“ (anotace), ale je třeba konkretizovat – průzkum provedený kým, kdy a na kom prokázal... Podobně na str. 28 čteme: „většina dívek říká“. Jakých dívek? Odkud tento údaj pochází a kdy, na kom a kým byl získán? A v neposlední řadě u analýzy dat hodnotí autor odpovědi na některé otázky jako „relevantní“, ale patrně má na mysli „validní“ (např. na str. 38), resp. „reliabilní“ (na str. 48).

Nepřesné zacházení s pojmy, kdy dochází až ke zkreslení, nacházíme také na str. 19, kde autor rozděluje sebepoškozující se jednak na skupinu osob s psychiatrickými poruchami a jednak na „běžnou populaci“. Pojem „běžná populace“ však znamená frekvenční normu, tj. to, co je v populaci statisticky (z hlediska četnosti) běžné. Sám autor však uvádí výsledky výzkumu na brněnské adolescentní populaci s výsledkem 10,74% výskytu, tj. naprosto nejde o populačně běžný jev. Sebepoškozující se adolescenti, se kterými se dle svých slov setkává autor v práci, tedy podle předložených údajů nepatří k běžné populaci. Nicméně sdílím s autorem otázku, zda je neúčelové

sebepoškozování vždy znakem patologie. Troufám si na ni však s větší jistotou odpovědět, že skutečně je příznakem duševní disharmonie (ne-moci, bez-moci), zvláště, když tak vysoko koreluje se suicidální historií člověka. Pokud tato myšlenka nekoresponduje s autorovou zkušeností, je možné, že autor o duševní disharmonii svých klientů neví, nebo jde třeba o příznak teprve vznikající duševní poruchy (poruchy osobnosti)... V zásadě však nejde o případ zdravé (v terminologii psychopatologie tzv. harmonické) osobnosti.

Velmi oceňuji autorovy myšlenky a komentáře, kterými prokládá text. Považuji zde za vhodné diskutovat jednu jeho domněnku, totiž že k sebepoškozování můžeme řadit i mentální anorexii, mentální bulimii a drogovou závislost. Není jasné, na čem autor tuto domněnku zakládá, a zdá být neoprávněnou, protože ve vyjmenovaných případech se jedná o psychické poruchy s vlastními diferenciálně diagnostickými kritérii. (Maximálně bychom mohli v případě zneužívání drog bez vytvořené závislosti mluvit o tzv. rizikovém chování, jak uvádí např. Kocourková (*Koutek, Kocourková 2007*).) Pro autorovu domněnku by se tak lépe jako příklad hodila formulace „odmítání potravy, provokované zvracení či intoxikace“ bez přítomnosti daných diagnóz.

Pro výzkumné šetření autor sestavil vlastní dotazníkovou metodu, se kterou se obrátil na dvě základní školy v jednom městě. Sebral značné množství dat, která vhodně rozřídil podle věku, nikoli podle školních tříd, vzhledem k tomu, že sleduje jev tak úzce vázaný na psychosociální vývoj jedinců.

V dotazníku zjišťuje, zda se respondenti hlásí k nějaké specifické subkultuře, k jejímuž stylu patří rizikové chování či sebepoškozování; dále jakou mají představu o významu slova sebepoškozování a zda s tímto jevem mají vlastní zkušenost. Pro cíle výzkumu autor formuluje výzkumné otázky bohužel poněkud nešťastně, jako „kolik % žáků ZŠ mezi 5. a 9. třídou má osobní zkušenost se sebepoškozováním“ (str. 31). Pokud je takto obecně formulovaná otázka míněna vážně, potom výběr vzorku je zcela neodpovídající, stejně jako nevhodně zobecňující shrnutí výsledků (str. 46). Výzkumnou otázku i interpretaci výsledků by bylo potřeba formulovat úžeji, ve smyslu „kolik žáků základních škol v Otrokovicích“ a výběr vzorku provést buď náhodně, nebo souhrnně, jak to bylo provedeno, ovšem se započítáním poměru respondentů k celkovému počtu žáků zapsaných na druhý stupeň tamních ZŠ.

Odpovědi na otázku č. 7 (str. 37; „Zkoušel/a jsi se někdy sebepoškozovat?“) by měly být dány ještě do souvislosti s odpověďmi na otázku č. 5 („Víš, co to znamená sebepoškozování?“), zvláště když tak často – jak autor uvádí – rozuměli respondenti sebepoškozováním kouření, alkohol a drogy. Pokud někdo chápe sebepoškozování takto, potom jeho odpověď „ano, zkoušel“ může znamenat, že kouří nebo se opil...

Celkově práci hodnotím jako užitečnou a splňující nároky, proto ji **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení **C – dobře**.

Otázky k obhajobě:

1. U jak velkého souboru je účelné používat zobrazování dílů v procentech?
2. Otázka motivace je úzce spojená s otázkou hodnot. Je důvod, proč se v práci hodnotami nezabýváte, a můžete říct, jak hodnoty v tomto případě s tématem souvisí?

Mgr. Anna Klimešová